

12

K O K M E E U W P E R I K E L E N

IN HET HILVERSOMS WASMEER

door

D. A. JONKERS

I n h o u d

Inleiding	1
Geschiedenis van de kolonie	2
Andere broedende vogelsoorten	2
Broedvogellijst	3
Positieve punten van de kolonie	4
De keerzijde van de medaille	5
Gevolgen van het verdwijnen van de kolonie	5
Verwachtingen bij het reduceren van de kolonie	7
Samenvatting en conclusie	7
Voorgestelde maatregelen	8
Grafieken kokmeeuw en geoorde fuut	9
Literatuur	10

Samengesteld door J. Klein Nr 17 oktober 1972
Uitgave van de VOGELWERKGROEP HET GOOI EN OMSTREKEN

INLEIDING

Toen in 1959 de eerste kokmeeuwen zich in het Hilversums Wasmeer vestigden, kon niemand vermoeden dat dertien jaar later deze meeuwen de inzet zouden vormen van een discussie tussen natuurbeschermers over het al dan niet laten voortbestaan van de volgens velen te grote broedkolonie.

In deze bijdrage worden de vele aspecten rond de kolonie belicht.

Voorals nu Rijksweg 27 haar voltooiing nadert, is het zaak de ontwikkelingen in dit natuurreservaat nauwlettend te volgen.

Mogelijk vormen de verzamelde gegevens stof voor een gedachtenwisseling, die kan leiden tot het nemen van een verantwoorde beslissing inzake een drastische ingreep in deze levensgemeenschap.

Uiteraard is de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. bereid om als gesprekspartner te fungeren.

GESCHIEDENIS VAN DE KOLONIE

Nadat, om de rust van flora en fauna te waarborgen, het ven met een stevig hekwerk was afgezet, wat nodig was om paal en perk te stellen aan de toenemende recreatiedruk en het gebied tegelijkertijd tot natuurwetenschappelijk terrein werd verklaard, vestigden zich twee jaar later - in 1959 - de eerste kokmeeuwen in het Hilversums Wasmeer.

Het eerste jaar werden 345 nesten gevonden. In 1960 werd geen enkele broedende meeuw aangetroffen; de oorzaak van dit ontbreken is onbekend.

In de jaren, die volgden waren de kokmeeuwen weer aanwezig en breidde de kolonie, die zich aanvankelijk in het noordelijk deel van het Wasmeer bevond, over het hele terrein uit. Tijdens het broedseizoen 1971 werden ca 1500 paar kokmeeuwen geteld.

Vooraf rond 1970 vond een versnelde uitbreiding plaats. De broedplaatsen in het Laarder Wasmeer waren toen door baggerwerkzaamheden gedeeltelijk ongeschikt geraakt. Vermoedelijk heeft het surplus van de geslachtsrijpe meeuwen zich in die tijd bij de kolonie in het Hilversums Wasmeer gevoegd.

ANDERE BROEDENDE VOGELSOORTEN

Behalve de kokmeeuwen broeden nog ruim 30 vogelsoorten in kleine aantallen binnen de afrastring.

De resultaten van in twee achtereenvolgende jaren gehouden inventarisaties staan hieronder vermeld.

Enkele van deze vogelsoorten broeden juist hier vanwege de aanwezigheid van de kokmeeuwenkolonie.

Aantallen en soorten van doortrekkende en andere niet broedende vogels worden alleen dan besproken, indien er aanwijsbare relaties zijn tussen de kolonie of de situatie, die deze heeft geschapen, en de soorten.

BROEDVOGELLIJST

<u>Soort:</u>	<u>Aantal paren in het jaar</u>	
	<u>1970</u>	<u>1971</u>
GEOORDE FUUT - <i>Podiceps nigricollis</i>	3	2
DODAARS - <i>Podiceps ruficollis</i>	1	1
WILDE EEND - <i>Anas platyrhynchos</i>	12-13	12
WINTERTALING - <i>Anas crecca</i>	4	4
ZOMERTALING - <i>Anas querquedula</i>	1	-
SLOBEEND - <i>Anas clypeata</i>	3	3
TAFELEEND - <i>Aythya ferina</i>	1	-
BERGEEND - <i>Tadorna tadorna</i>	± 5	± 5
FAZANT - <i>Phasianus colchicus</i>	1	2
WATERHOEN - <i>Gallinula chloropus</i>	4	5-6
MEERKOET - <i>Fulica atra</i>	5	5-6
SCHOLEKSTER - <i>Haematopus ostralegus</i>	-	1
KIEVIT - <i>Vanellus vanellus</i>	1	2
KOKMEEUW - <i>Larus ridibundus</i>	± 1250	± 1500
HOUTDUIF - <i>Columba palumbus</i>	1	1
WINTERKONING - <i>Troglodytes troglodytes</i>	4	3
GROTE LIJSTER - <i>Turdus viscivorus</i>	1	-
ZANGLIJSTER - <i>Turdus philomelos</i>	1	1
MEREL - <i>Turdus merula</i>	3	3
GEKRAAGDE ROODSTAART - <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	1	1
ROODBORST - <i>Erithacus rubecula</i>	4	3-4
ZWARTKOP - <i>Sylvia atricapilla</i>	1	1
TUINFLUITER - <i>Sylvia borin</i>	-	1
GRASMUS - <i>Sylvia communis</i>	1-2	1
FITIS - <i>Phylloscopus trochilus</i>	4	6
TJIFTJAF - <i>Phylloscopus collybita</i>	1	-
KOOLMEES - <i>Parus major</i>	8	7
PIMPELMEES - <i>Parus caeruleus</i>	2	3
ZWARTE MEES - <i>Parus ater</i>	1	2
KUIFMEES - <i>Parus cristatus</i>	2	2
MATKOPMEES - <i>Parus montanus</i>	1	-
STAARTMEES - <i>Aegithalos caudatus</i>	1	-
RIETGORS - <i>Emberiza schoeniclus</i>	-	1
VINK - <i>Fringilla coelebs</i>	1	-

POSITIEVE PUNTEN VAN DE KOLONIE

De aanwezigheid van de kolonie heeft zowel positieve als negatieve effecten, die hun weerslag vinden in flora en fauna en de kwaliteit van het water in het ven.

Nemen wij de positieve kant van de kolonie in ogenschouw, dan blijkt deze een zekere preventieve werking te hebben. Bij verontrusting gaan hele troepen meeuwen de lucht in en trachten de indringer - vaak een predator - te verdrijven. Enkele soorten watervogels, waarvan met name de geoorde fuut, dodaars, tafeleend en waterhoen, profiteren van deze vorm van bewaking en broeden tussen de kokmeeuwen in de kolonie.

Vooraf voor de geoorde fuut is het Hilversums Wasmeer van belang. Sedert 1918 is deze soort een zeer schaarse tot schaarse broedvogel in Nederland (Avifauna van Nederland 1970). De Atlas van de Vogels van België en West-Europa (1972) geeft voor ons land ongeveer 80 broedparen op, waarvan in de jaren 1958 - 1970 in Midden-Nederland 3 - 10 paar tot broeden kwam (Avifauna Midden-Nederland 1971). Twee van de drie broedplaatsen liggen in het Gooi n.l. het Laarder en het Hilversums Wasmeer. De laatstgenoemde is de belangrijkste.

Voorts zijn er nog de bezoekmogelijkheden. Hoewel het terrein tot natuurwetenschappelijk reservaat is verklaard, kan tijdens excursies onder deskundige leiding een bezoek worden gebracht aan de broedkolonie. Hiertoe werd enige jaren geleden een speciale knuppelbrug aangelegd. Honderden belangstellenden nemen jaarlijks deel aan deze excursies en vernemen waarom het gebied moest worden afgesloten, welke planten en dieren er voorkomen, wat aan wetenschappelijk onderzoek wordt gedaan. Bovendien kan men filmen en fotograferen. Wellicht wordt door het bezoek een aantal broedsels verstoord, doch dit weegt niet op tegen de educatieve winst, die wordt behaald. Andere vogelsoorten ondervinden van de excursies geen hinder. Het wetenschappelijk onderzoek wordt bevorderd door het aanleggen van ringen bij de jonge meeuwen t.b.v. het trekonderzoek, dat wordt georganiseerd door het Vogel-trekstation te Arnhem. Tot op heden werden ongeveer 7000 vogels geringd.

DE KEERZIJDE VAN DE MEDAILLE

Van oorsprong is het ven voedselarm (oligotroof). De komst van de kokmeeuwen bracht hier spoedig verandering in. Binnen enkele jaren was de plas voedselrijk (eutroof) met dien verstande dat het water tijdens en vlak na het broedseizoen sterk vervuild was door de uitwerpselen van de meeuwen. Biologische zelfreiniging zorgde er voor dat het water vrijwel weer voedselarm het voorjaar inging. Naarmate de kolonie groter werd, vervuilde het water meer en meer en werd het zelfreinigend vermogen kleiner. Directe gevolgen waren merkbaar aan veranderingen in de vegetatie. Planten, die zich normaliter op voedselrijke of "vervuilde" plaatsen thuis voelen, werden gesignaleerd, zoals b.v. riet en waternavel. De natuurlijke vegetatie van voedselarme gronden ging achteruit of verdween.

Duidelijk zijn effecten te zien aan de plantenpollen aan het eind van de brug, waarop de meeuwen hun nesten maakten. De pollen stierven af en het geheel is nu een drabbige massa, waarop geen meeuw meer wil broeden en die tevens de knupelbrug overbodig maakt.

Alternatieve broedgelegenheid vonden de meeuwen op plaatsen langs de randen, waar reeds eerder kleine aantallen broedden. Gevolg: beschadiging en verdwijnen van de aanwezige vegetatie en het verdwijnen van de daar broedende andere vogelsoorten.

Ook zijn er aanwijzingen dat de stand van de geoorde fuut én door de toenemende eutrofiëring én door de vestiging van de kokmeeuwen in de randen achteruit gaat (zie grafieken). De vraag is nu wat er met de kolonie moet gaan gebeuren.

GEVOLGEN VAN HET VERDWIJNEN VAN DE KOLONIE

Uit de opmerkingen, die zijn geplaatst in het jaarverslag over 1971 van het Gooisch Natuurreservaat is op te maken, dat men speelt met de gedachte maatregelen te nemen, die het verdwijnen van de kokmeeuwenkolonie tot gevolg zullen hebben.

Het is mogelijk dat de verdreven meeuwen gaan migreren naar het enkele kilometers verder gelegen Laarder Wasmeer.

Zou dit gebeuren, dan ontstaat daar een situatie, die vergelijkbaar is met de huidige in het Hilversums Wasmeer, voor zover het tenminste de verdringing van andere vogelsoorten betreft. In 1972 werden in de Laarder Wasmeerkolonie ca 1250 nesten geteld; een aantal, dat veel te hoog is en zeker nu reeds zou moeten worden teruggebracht.

Op de kokmeeuwenstand in Nederland zal het verdwijnen van de kolonie in het Hilversums Wasmeer geen enkele invloed hebben.

Het ringonderzoek zal eveneens vervallen of verplaatst kunnen worden naar het Laarder Wasmeer, waar het echter een tijdrovende en niet van gevaar ontblote onderneming is. De vraag dringt zich trouwens op of ringonderzoek bij kokmeeuwen, die in ons land jarenlang bij duizenden zijn geringd, nog wel zin heeft. Een gesprek met het Vogeltrekstation kan over deze materie opheldering verschaffen. Het nut van de knuppelbrug zal komen te vervallen, wat inhoudt dat in het verleden onnodig tijd en geld is geïnvesteerd.

Zeker is dat de geoorde fuut geheel zal verdwijnen, misschien nog niet in de eerste jaren, omdat dan de reactie eutrofiëring - oligotrofiëring loskomt, maar wel in een later stadium.

Voor de andere vogelsoorten is dit waarschijnlijk niet het geval. Wilde - , tafel - , slobeend en wintertaling zullen hier blijven broeden en wellicht toenemen. De bergeend zal met de jongen naar de plas blijven komen.

Vestiging van zwarte sterns moet, indien de nodige voorzieningen worden aangebracht, niet uitgesloten worden gemaakt.

Voor al langs de randen is een toename van broedende steltlopers te verwachten, mits enkele slibbige foerageerranden intact blijven.

De toe- of afname van broedende vogels zal sterk afhankelijk blijven van de voedselsituatie. Als foerageerterrein en slaappleats zijn de slibranden belangrijk voor de grutto, (in de zomer honderden) watersnip, klevit, tureluur, bosruiter, groenpootruiter etc.

De vegetatie zal zich, naar redelijkerwijs mag worden aangenomen, langzaam herstellen.

VERWACHTINGEN BIJ HET REDUCEREN VAN DE KOLONIE

Een andere oplossing is het terugbrengen van de kolonie tot een aanvaardbaar aantal nesten b.v. 300 tot 500, die zo mogelijk rond de knuppelbrug geconcentreerd moeten blijven.

In dit geval blijft de knuppelbrug zijn waarde behouden en het excursiebezoek gewaarborgd.

De geoorde fuut zal kunnen worden behouden en de voedsel-situatie zal steeds een redelijk peil hebben, terwijl de vogels langs de randen weer broedgelegenheid krijgen.

Het vogelleven zal het Hilversums Wasmeer aantrekkelijk houden voor bezoekers van het reservaat, niet alleen tijdens het broedseizoen maar ook daarna. Een reservaat met weinig leven of met een attractie, wat de kokmeeuwenkolonie stellig vormt, maakt nogal wat verschil. Vaak is het Wasmeer doel van een wandeling.

De botanische rijkdommen zullen blijven gehandhaafd of zich herstellen.

SAMENVATTING EN CONCLUSIE

Het doen verdwijnen van de kolonie zal een schaarse broedvogel als de geoorde fuut op den duur het broeden onmogelijk maken.

Andere soorten zullen zich handhaven of misschien zelfs toenemen.

Voor excursiebezoek wordt het gebied onaantrekkelijk.

Het water gaat geleidelijk weer over naar de voedselarme situatie.

De vegetatie herstelt zich.

Reduceren van de kolonie heeft tot gevolg dat de geoorde fuut vermoedelijk zal blijven broeden.

Het excursiebezoek kan gehandhaafd blijven.

Er is een toename mogelijk van broedende steltlopers.

De watersituatie zal zich voor een groot deel herstellen.

Planten van voedselarme milieus zullen zich kunnen herstellen of vestigen.

VOORGESTELDE MAATREGELEN

Alvorens tot ingrijpen over te gaan, verdient het aanbeveling contact op te nemen met het Rijksinstituut voor Natuurbeheer en advies te vragen zowel van botanici, hydrobiologen als van ornithologen.

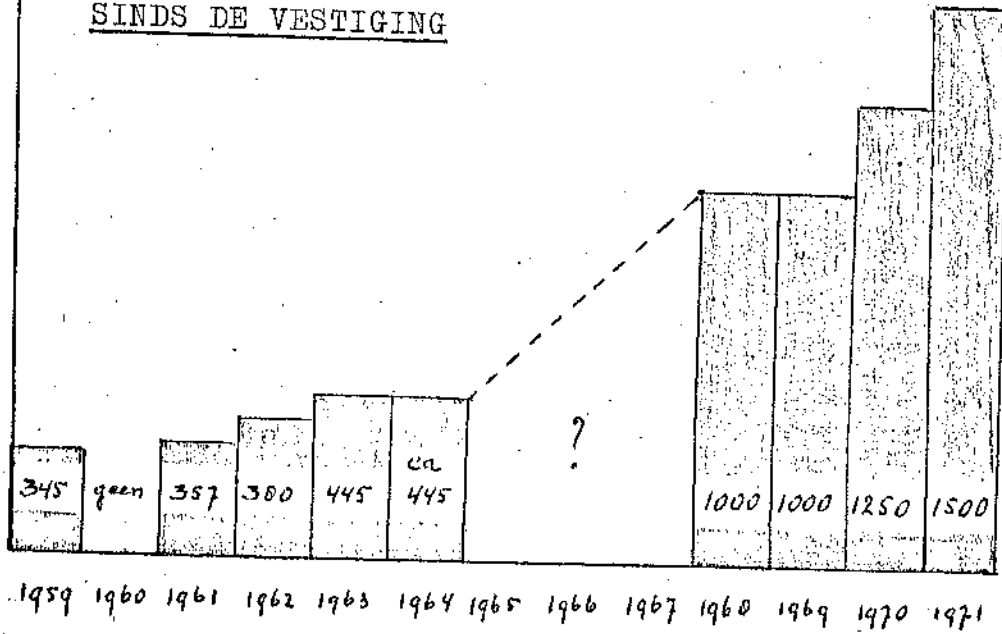
Van de voedselsituatie in en om de plas is weinig bekend. Het lijkt ons nuttig deze belangrijke factor te laten onderzoeken. Het zou wellicht mogelijk zijn hiervoor een student van de afdeling Natuurbeheer van de Landbouwhogeschool te Wageningen in te schakelen.

De waterstand is zeer belangrijk; in feite zal een groot deel van de drabbige massa in het centrum - aanzet tot verlanding - moeten worden verwijderd. Enkele drassige randen zouden moeten worden gespaard voor steltlopers. Indien de kosten te hoog worden, is dit een pracht object voor natuurbeschermingswerkampen, waaraan bijv. de Gooise natuurbeschermingsorganisaties een belangrijke praktische bijdrage zouden kunnen leveren.

Gezien de belangrijkheid van het terrein verdient het aanbeveling jaarlijks inventarisaties op te maken, waarmee het wetenschappelijk aspect wordt benadrukt en recente cijfers beschikbaar komen.

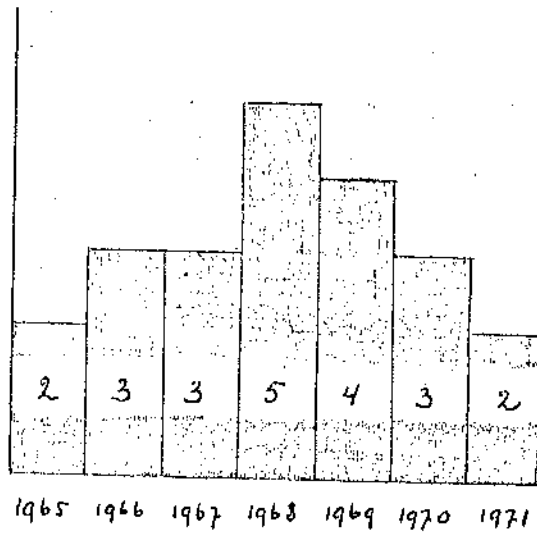
GROEI VAN DE KOKMEEUWENKOLONIE
SINDS DE VESTIGING

Aan-
tal
nes-
ten

HET VOORKOMEN VAN DE
GEOORDE FUUT

Aan-
tal
nes-
ten

L I T E R A T U U R

- 1 Alleyn W.F. et al. - 1971 - Avifauna van Midden-Nederland: 44 - 45;
- 2 Commissie voor de Nederlandse Avifauna - 1971 - Avifauna van Nederland: 3;
- 3 Jonkers D.A. - 1968 - De Kokmeeuwen van het Hilversums Wasmeer, Korhaan 2-2: 6 - 9;
- 4 Leentvaar P. - 1967 - Observations in Guantrophic Environments, Hydrobiologia XXIX Fasc. 3-4: 443 - 472;
- 5 Lippens L. en Henri Wille - 1972 - Atlas van de Vogels van België en West-Europa: 279;
- 6 Poelgeest B. van en K. Schouten - 1971 - Jaarboek Katholieke Jeugdorganisatie voor Natuurstudie afd. Rara Avis: 23 - 27;
- 7 Vrankrijker Dr. A.J.S. de - 1957 - Het Gooisch Natuurreservaat: 112 - 116.
